

VILNIUS: DEMOGRAFINĖS IR KULTŪRINĖS PERMAINOS NUO TARPUKARIO IKI ŠIŲ
DIENŲ

Manau, kad tikslinga trumpai priminti kai kuriuos Vilniaus istorijos momentus iš Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės (LDK) laikų ir XIX amžiaus, platesnę temą analizę pradedant nuo 1897 metų Visuotinio Rusijos imperijos gyventojų surašymo.

Žinoma, jog Vilnius tapo valstybės sostine apytikriai 1323 metais ir jau XIV a. viduryje tai buvo įvairiatautis ir daugiakultūrinis miestas. Vilniuje gyveno ne tik lietuviai, bet taip pat rusinai, lenkai ir didžiojo kunigaikščio Gedimino kvietimu atsikėlę vokiečių pirkliai bei amatininkai. Nuo XIV a. pabaigos – Jogailos ir Vytauto laikų – Vilniuje apsigyveno gana daug žydų ir nelabai gausiai totorių bei karaimų.

Lietuvos valstybiniai ryšiai su Lenkija po Krėvos ir net Liublino unijų neprivedė prie platesnio masto migracijos iš Karūnos į Lietuvą, tame tarpe į Vilnių. Tačiau palaiptams lenkų kalba plito tarp etninės Lietuvos bajorijos ir miestiečių, lietuviško raštijos vėlyvas atsiradimas ir jos marginalinis vaidmuo kultūriniame gyvenime lėmė pastovų lietuvių kalbos naudojimo Vilniuje mažėjimą. Tai buvo viena iš platesnio proceso apraiškų: lenkų kalba tapo LDK bajoriško elito integracijos bei europietiškos kultūros plėtros priemone. 1697 m., reikalaujant LDK bajorijos atstovams, bendrame Abiejų Tautų Respublikos (ATR) seime lenkų kalba paskelbta oficialiaja Kunigaikštystėje vietoj vad. slavų kanceliarinės kalbos. XVIII a. ketvirtajame dešimtmetyje Vilniaus bažnyčiose nustota sakyti lietuviškus pamokslus dėl mažo jų klausytojų skaičiaus.

Kalbinės polonizacijos procesas nesustojo ir po III-ojo ATR padalijimo, kai beveik visa LDK teritorija atsidūrė Rusijos imperijos valdžioje. Ligi 1830-1831 m. (Lapkričio) sukilimo nuslopinimo buvusios LDK elitas naudojo plačią kultūrinę autonomiją, kurios ryškiausiai vaisiumi buvo Vilniaus universiteto klestėjimas. Napoleonmetis, tiksliau Prancūzijos imperijos kariuomenės plėšikavimas ir siaubingas traukimas per Vilnių 1812 m. gruodžio mėnesį, neturėjo ilgalaikio poveikio kultūriniam Vilniaus, kaip visos buvusios ATR teritorijos intelektualinio centro, gyvenimui¹. Nuo 1816 m. Vilniaus universitete paskaitos buvo skaitomos jau tik lenkų kalba, vietoje lotynų. Tuo pat metu universitete ir šalia jo susibūrė grupė asmenų, daugiausia iš Žemaitijos, kurie tapo lietuvių tautinio kultūrinio judėjimo pradininkais. Apie Lietuvos praeitį daug rašė lenkų romantikai, ypatingai Adomas Mickevičius, Michailas Balinskis, Juzefas Ignacas Kraševskis. Jie, drauge su istorikais Teodoru Narbutu ir Simonu Daukantu, suformavo įtaigų, suidealintą senovinės pagoniškos Lietuvos įvaizdį. Tačiau pasiūlymas įsteigti Universitete Lietuvių kalbos katedrą nesulaukė jo vadovybės pritarimo.

¹ Vilniuje 1795 m. gyveno 175 tūkst. žmonių, 1811 m. – 56,3 tūkst., o 1818 m. – 33,6 tūkstančių.

Po Lapkričio sukilimo nesėkmės Vilniaus universitetas buvo uždarytas, dviejų jo fakultetų pagrindu įkurtos specialiosios aukštosios mokyklos: Medicinos-chirurgijos akademija ir Vilniaus Romos katalikų Dvasinė akademija. Pastaroji 1842 m. buvo perkelta į Imperijos sostinę Sankt-Peterburgą, o Medicinos-chirurgijos akademija panaikinta, jos biblioteka, kolekcijos ir dalis kito turto perduota 1834 m. įkurtam Kijevo Šv. Vladimiro universitetui.

Vilnius neteko kultūrinio centro vaidmens, o po 1863 m. sukilimo nuslopinimo, dėl caro valdžios įgyvendinamų apribojimų bei draudimų, tapo Rusijos imperijos užkampiu. Jame nebuvo jokios aukštosios mokyklos, nei vieno laikraščio lenkų ar lietuvių kalbomis. Vykdamas „atlenkinimo“ politiką, buvo siekiama išnaikinti jau minėtas kultūrinės autonomijos bei švietimo tradicijas. Apie jas rusų generolas Arkadijus Stolypinas 1865 m. Vilniaus Archeologinės komisijos posėdyje paniekinamai kalbėjo: „Laikotarpį nuo 1810 metų iki paskutiniojo lenkų maišto švietimo srityje galima vadinti Čartoryskio laikmečiu <...> Jo krašto sulenkinimo, pasitelkiant istorijos tiesos iškreipimą, sistema viešpatavo visur, pradėdant liaudies mokyklomis iki pat aukštųjų mokyklų“².

Vadinamojo Šiaurės Vakarų krašto „antilenkinimo“ priemonės pasmerkė jį ekonominiam ir ypač kultūriniam atsilikimui, bet savo tiesioginio tikslo nepasiekė. Pirmiausia Vilniuje, kurio krikščionių gyventojų dauguma ir toliau kalbėjo lenkiškai bei pasižymėjo karštu lenkišku patriotizmu.

Nors Vilniuje, generalinės gubernijos ir gubernijos centre, smarkiai padidėjo rusų skaičius, bet dauguma buvo kariškiai bei valdininkai, kuriems dažnai atrodė tas pats kur tarnauti – ar Vilniuje, ar Taškente.

1897 m. Rusijos imperijos Visuotinio gyventojų surašymo duomenimis, Vilniaus gyventojų sudėtis pagal tautybes buvo tokia: žydų – 40%, lenkų – 30,9%, rusų – 20,1%, baltarusių – 4,2%, mažarusių – 0,3%, lietuvių – 2,1%, kitų – 2,4%. Pirmoji Rusijos 1905 m. revoliucija įgalino atnaujinti Vilniuje lenkų kultūrinę bei visuomeninę veiklą ir pradėti reikštis panašiam lietuvių, ir baltarusių aktyvumui. Vilnius tapo šių abiejų tautų atgimimo judėjimų centru, bet pačiame mieste jie neturėjo reikšmingos paramos dėl menko savo tautiečių skaičiaus.

Šimtmetį trukęs Rusijos valdymas Vilniuje baigėsi 1915 m., kai jį okupavo Vokietijos imperijos kariuomenė. Prieš tai į Rusijos gilumą buvo evakuoti didžioji dauguma rusų bei mažarusių. Tautinė miesto gyventojų sudėtis, 1916 metų surašymo duomenimis, atrodė taip: žydų – 43,5%, lenkų – 50,1%, rusų – 1,4%, baltarusių – 1,4%, lietuvių – 2,6%, kitų – 1%. Tiek Pirmojo, tiek Antrojo pasaulinių karų poveikyje Vilniaus gyventojų skaičius smarkiai sumažėdavo, pasikeisdavo jų tautinė sudėtis.

Lentelė Nr. 1

² Cit. pagal: R. Jurkowski. Kowieński marszałek, grodzieński gubernator, Olsztyn, 2015, s. 470.

Vilniaus gyventojai (tūkstančiais) 1909-1949 metais.

Metai	Gyventojų skaičius
1909	205,2
1916	140,8
1919	128,5
1923	167,4
1931	195,1
1939 (iki karo)	209,4
1941 (iki vokiškos okupacijos)	270
1944 (grįžus TSRS valdžiai)	110

Lentelė Nr. 2

Vilniaus gyventojų tautinė sudėtis 1897-1959 metais (procentais).

Tautybė	Metai	1897	1916	1931	1941*	1959
Žydų		40	43,5	28	16,2	7,0
Lenkų		30,9	50,1	65,9	50,7	20
Lietuvių		2,1	2,6	0,8	28,1	33,6
Rusų		20,1	1,4	3,8	3,6	29,4
Baltarusių		4,2	1,4	0,9	0,9	6,2
Ukrainiečių (mažarusių)		0,3	-	0,1	-	2,8
Kitų		2,4	1	0,5	0,5	1,0

*1941 m. surašymas darytas jau nacistinės okupacijos metu, kada buvo vykdomos masinės žydų žudynės.

Šių lentelių skaičius galima rasti ir dabartinėje „Visuotinėje lietuvių enciklopedijoje“, bet jie akivaizdžiai parodo demografinę Vilniaus miesto dinamiką. Taip pat ir kai kurių gyventojų surašymų duomenų apie tautinę sudėtį abejotiną tikslumą. Įtartinas atrodo baltarusių dalies smarkus sumažėjimas 1916 m., lyginant su 1897 m. surašymo rodikliu. Juk kitaip nei rusai ar mažarusiai jie buvo autochtonais, kurie nesiveržė evakuotis iš miesto artėjant prie jo frontui. Smarkiai sumažėjus Vilniaus gyventojų skaičiui, būtent baltarusių dalis turėjo padidėti, o ji sumažėjo net tris kartus. Tai reiškė tik vieną – dauguma baltarusių tapo užrašyti lenkais, nes, būdami katalikais ir neturėdami baltarusiškos tautinės savimonės, neprieštaravo surašinėtojų įtaigai. Tą patį galima pasakyti ir apie 1931 metų duomenis, kada baltarusiai bei lietuviai jautė ir valdžios spaudimą pripažinti save lenkais. Antra vertus, jokių pranašumų nedavė baltarusiui užsirašymas lenku 1941 metais, tad jų

polonizacija buvo, jei taip galima sakyti, beveik natūrali, sąlygota katalikybės ir lenkiškos kultūros veiksmų, kuriuos stiprino 1920-1939 metų laikotarpiu valdžios kryptinga politika liaudies švietimo srityje.

Vilniaus krašto priklausomybė Lenkijos Respublikai tarpukaryje sustiprino Vilniaus miesto lenkiškumą, taip pat dėka Stepono Batoro universiteto veiklos. Į Vilnių, kuris tapo vaivadijos centru, atsikėlė iš buvusios „Kongresuvkos“ ir Galicijos daug inteligentiškų profesijų asmenų, valdininkų, nekalbant jau apie kariškius. Tiek atsikėlėliai, tiek vietinė lenkų visuomenė, išskyrus negausią vad. „krajovcų“ grupę, kategoriškai stodavo prieš Lietuvos Respublikos pretenzijas į Vilnių. Reikia pažymėti, jog vietinė bajoriškos ir dažnai lietuviškos kilmės lenkų visuomenė nejautė palankumo ir atvykėliams, kurie užimdavo aukštas pareigas administracijoje, teismuose bei universitete. Kadangi didesnė tokių asmenų dalis buvo iš lenkiškos Galicijos, kuri turėjo autonomiją (nuo 1867 m.) Austrijos imperijos sudėtyje, veikė Krokuvoje ir Lvove lenkiški universitetai, tai jiems Vilniuje prigijo paniekinama „galilėjiečių“ pravardė, siejama su Naujajame Testamente minima Jėzaus Kristaus laikų Galilėja. L. Želigovskio akcijos išdavoje įkurtos „Vidurinės Lietuvos“ Valdymo Komisijos pirmininko („premjero“) A. Meištovičiaus (Meysztowicz) sūnaus atsiminimuose užtinkame charakteringą atvejį, liudijantį „vietinių“ patriotiškai, gal net nacionalistiškai nusiteikusių inteligentų požiūrį į atvykėlius. Universiteto teologijos profesorius, kunigas Bronislovas Žongolavičius (Żongołowicz), viešojo paskaitoje sukritikavęs naujo vedybų teisės įstatymo projektą, kandžiai pabrėžė, kad jo sudarytojų biurokratinis žargonas įprastas Galicijos austriškojo pavyzdžio kanceliarinei kalbai, primindamas epizodą iš Evangelijos pagal Matą³. Ten pasakojama, kaip Jeruzalės vyriausiojo kunigo tarnaitė tarė apaštalai Petru, išsiginančiam bendravimo su Jėzumi Galilėjiečiu: „Tikrai tu vienas iš jų, nes ir tavo tarmė tave išduoda“⁴.

Reikia pastebėti, jog tarpukario metais stiprinant Vilniaus miesto lenkiškumą, nebuvo užmiršti ir LDK praeities paminklai, nors lietuvių istoriografijoje, tuo labiau publicistikoje dažnai buvo teigiama visiškai priešingai. Žinoma, kaip ir visada, tiek paveldo išsaugojimui bei tvarkymui, tiek miesto modernizacijai trūkdavo lėšų. Tačiau XX a. ketvirtajame dešimtmetyje ir vienoje, ir kitoje sferoje buvo nemažai nuveikta. Kaip tik tada Vilniuje paminklosaugos reikalais atitinkamose pareigose dirbdamas rūpinosi įžymus lenkų menotyrininkas Stanislavas Lorencas (**Lorentz**, 1899-1993). To meto Vilniaus urbanistinė raida susilaukė lietuvių tyrinėtojų objektyvaus aptarimo ir įvertinimo neseniai išleistame teminiame straipsnių rinkinyje⁵. Reikia ypatingai pažymėti R. Antanavičienės straipsnį „Viešosios Vilniaus erdvės tarpukariu: Antrosios Žečpospolitos didmiesčio konstravimas“ („Publiczne **przestrzeni** Wilna w **latach międzywojennych: utworzenie**

³ W. Meysztowicz. Poszło z dymem. Gawędy o czasach i ludziach, Warszawa, 1989, s. 169.

⁴ Mt. 26 // Naujasis Testamentas, 1988, p. 62.

⁵ Sostinė kaip tapatumo simbolis. Vilnius ir Kaunas tarpukario kultūroje. Vilnius, 2014.

metropolii Drugiej Rzeczypospolitej“) ir J. Merkevičienės „Nuo šiuolaikinio miesto iki sostinės: urbanistinio Vilniaus įvaizdžio kaita 1936-1939 ir 1939-1940 m.“ („Od współczesnego miasta do stolicy: zmiana urbanistycznego obrazu Wilna w latach 1936-1939 i 1939-1940“). Tyrinėtojos padarė išvadą, kad paskutiniaisiais keletą metų prieš Antrąją pasaulinį karą Vilniuje buvo vykdomi dideli miesto tvarkymo darbai, statomi nauji administraciniai ir visuomeninės paskirties pastatai, moderniškai gyvenamieji namai.

Antrojo pasaulinio karo pradžioje Vilnius užimtas Raudonosios Armijos, 1939 m. spalio 28 d. buvo perduotas Lietuvai, pagal spalio 10 d. Maskvoje pasirašytą „Vilniaus ir Vilniaus srities Lietuvos Respublikai perdavimo ir Lietuvos-Sovietų Sąjungos savitarpio pagalbos“ sutartį. Nors iki sutarties pasirašymo Maskvos diplomatai ir jos pareigūnai pačiame Vilniuje spaudė Lietuvą kalbomis apie galimą miesto atidavimą Baltarusijos TSR, bet į baltarusių pretenzijas nebuvo atsižvelgta. Baltarusijos TSR valdžia nediršo, suprantama, reikšti nepasitenkinimo Stalino sprendimu. Protestavo tik emigracijoje Prahoje įsikūręs efemerinės, 1919 m. trumpai egzistavusios vad. Baltarusijos Liaudies Respublikos pirmininkas V. Zacharka. Kurioziškame dokumente – laiške Prezidentui A. Smetonai jis rašė: „Sudariusi naują sutartį su TSRS dėl Vilniaus ir Vilniaus srities užgrobimo, Lietuva prisiėmė sau ne tik atsakomybę, bet ir Baltarusių Tautos neapykantą, kuri ligi šiol tekdavo Lenkijai ir lenkams“⁶.

Iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos Vilnius pergyveno baisių sukrėtimų, smarkiai pasikeitė jo gyventojų tautinė sudėtis. Ligi 1940 m. vasaros atsikėlė daug lietuvių, tas procesas tęsėsi ir pirmojo sovietmečio bei nacistinės okupacijos laikotarpiu. Tačiau atrodo, kad 1941 m. duomenimis pateikta lietuvių procentinė dalis buvo padidinta, o realiai ji buvo mažesnė. Nemažai lietuvių iš Vilniaus pasitraukė 1944 m. pavasarį ir vasaros pradžioje, artėjant prie Lietuvos Raudonajai armijai. Visgi svarbiausiais pokyčiais buvo nacistinių okupantų kartu su vietiniais lietuviškais talkininkais įvykdytas žydų išnaikinimas ir buvusių Lenkijos piliečių, oficialiai tik lenkų ir žydų iškeldinimas, formaliai repatriacija, atkūrus 1944 m. Lietuvoje sovietinę tvarką. Tokia „repatriacija“ buvo vykdoma Stalino valia taip pat Baltarusijos TSR ir Ukrainos TSR srityse, kurios tarpukariu priklausė Lenkijai. Tačiau, kaip pažymėjo vienu iš naujausių Vilniaus problemos tyrinėjimų autoriai, – „Šitaip išsipildė sena lietuvių nacionalizmo svajonė „depolonizuoti“ Vilnių“⁷.

Po lenkų repatriacijos Vilnius buvo pustuštis, netekęs ir didžiosios inteligentijos dalies. Pastarąją sovietinė valdžia labai uoliai stengėsi iškeldinti, nors tokio uolumo nerodė mažai išsilavinusių miesto, o ypač kaimo gyventojų, turėjusių teisę išvykti į Lenkiją, atžvilgiu. Vilnius galutinai nustojo būti svarbiu lenkų kultūros centru. Jam pokario metais realiai tapus Lietuvos TSR sostine, šio miesto „priklausomybės“ Lietuvai klausimas pasidarė tarsi savaime suprantamas. Iš

⁶ Gosudarstvennyje granicy Belarusi. Sbornik dokumentow i materialov, t. 2, Minsk, 2013, s. 73.

⁷ D. Mačiulis, D. Staliūnas. Vilnius – Lietuvos sostinė: problema tautinės valstybės projekte, Vilnius, 2015, p. 293.

Lenkijos, o juo labiau Baltarusijos TSR, „nepasigirdavo, o ir negalėjo pasigirsti, jokių teritorinių pretenzijų“⁸. Miesto lenkiškas paveldas liko „užmirštas“, Vilniaus universitetas, netekęs Stepono Batoro vardo dar 1939 m. pabaigoje, buvo pavadintas lietuvių komunistų veikėjo V. Kapsuko (Vincio Mickevičiaus-Kapsuko) vardu. Senoji jo istorija prisiminta tik 1979 m., minint 400 metų sukaktį nuo Vilniaus akademijos įkūrimo.

Vilnius 1945 m. nebuvo lietuviškas dėl jau minėtų objektyvių priežasčių, o ne dėl sovietinės valdžios politikos, kaip dabar dažnai nepagrįstai tvirtinama. Pokario metais lietuviai, nepaisant valdžios raginimų, nesiveržė įsikurti Vilniuje, nepaisant vad. LTSR vyriausybės raginimų. Lietuvių mieste daugėja pirmiausia dėka aukštųjų ir specialiųjų vidurinių mokyklų ir kultūros įstaigų telkimo jame, Kauno sąskaita. Pastarasis buvo laikomas savo dvasia pernelyg susijusiu su tarpukario nepriklausomos valstybės tradicijomis. Vilniuje tokių tradicijų nebuvo, o išvykusius lenkus pakeitė rusai, kurių dalis miesto gyventojų tarpe sparčiai didėjo.

Jie skirtini į dvi grupes. Pirmajai, mažiau skaitlingai, priklausė atsiųsti iš Centro administracinių ir jėgos struktūrų pareigūnai, kurių daugelis vėliau iš Lietuvos išvyko. Antrajai – Vilniuje apsigyvenę demobilizuoti kariškiai bei atvykėliai iš karo nuniokotų ir badaujančių Rusijos, Baltarusijos bei Ukrainos sričių. Jie sudarė pagrindinį dirbančiųjų kontingentą nelabai išvystytoje tada pramonėje bei aptarnavimo sferoje, statybose, transporte. Į miestą sugrįžo neskaitlingi, nuo Holokausto išsigelbėję, vietiniai žydai, „Lietuvos Jeruzalėje“ apsigyveno ir jų tautiečių iš Rusijos.

Lenkų inteligentijos beveik nebebuvo, tačiau kaimo kolektyvizacija paskatino lenkakalbius valstiečius ne tik iš Vilnijos, bet ir iš Baltarusijos keltis į Vilnių. Kitaip nei Baltarusijos TSR, pietryčių Lietuvoje veikė lenkiškos mokyklos, mažiau buvo varžoma Katalikų bažnyčia. Kolektyvizacijos veiksnys skatino ir lietuvių kaimiečių kėlimąsi į Vilnių, nors visą sovietmetį veikė griežti, bet vis tik apeinami, registracijos Vilniuje, kaip respublikos sostinėje, apribojimai. 1959 metų Visuotinio TSRS gyventojų surašymo duomenys rodė daugiatautę Vilniaus demografinę realybę, lietuvių dalis sudarė 33,6%. Vilnius neišvengiamai įgijo sovietinio miesto bruožų, bet atsirado jame ir nemažai grynai lietuviškų akcentų – Lietuvos vietovių ir lietuvių kultūros veikėjų vardais pavadintų gatvių, keletos šių veikėjų paminklų.

Laikotarpiui nuo 1959 m. būdingas spartus gyventojų Vilniaus mieste ir lietuvių dalių augimas. Ir vieną, ir kitą sąlygoja respublikos sostinės pavertimas pramoniniu miestu. Kitu svarbiu faktoriumi tapo plataus masto žemės melioracija ir vienkiemių likvidavimas 7-jame ir 8-jame dešimtmečiuose. Nemažai kaimiečių, gavę kompensacijas už panaikintas sodybas, vengė keltis į kolūkines gyvenvietes ir stengėsi apsigyventi miestuose. Maskvos nurodymu buvo sudaromos palankesnės sąlygos persikelti į Vilnių asmenims iš kitų TSRS respublikų, tačiau lietuvių procentas jo gyventojų tarpe pastoviai augo ir 1989 m. sudarė 50,5%. Šis procesas tęsėsi ir sustiprėjo po 1990

⁸ D. Mačiulis, D. Staliūnas. Vilnius – Lietuvos sostinė: problema tautinės valstybės projekte, Vilnius, 2015, p. 295.

m., esant jau kitomis politinėmis aplinkybėmis. Gyventojų skaičiaus ir tautinės sudėties dinamiką pateikiame lentelėse:

Lentelė Nr. 3

Vilniaus gyventojai (tūkstančiais) 1959-2016 metais.

Metai	Gyventojų skaičius
1959	236,1
1970	372,1
1979	481
1989	576
1998	580
2001	542,3
2011	543,1
2013	537,1
2016	543,2

Lentelė Nr. 4

Vilniaus gyventojų tautinė sudėtis 1959-2013 metais (procentais).*

Tautybė	Metai	1959	1970	1979	1989	1998	2001	2013
Lietuviai		33,6	42,8	47,3	50,5	52,8	57,8	63,2
Lenkai		20	18,8	18,8	18,8	19,2	18,7	16,5
Rusai		29,4		22,2	20,2	19,9	14,0	11,9
Žydai		7,0	4,4	2,3	-	0,7	0,5	-
Baltarusiai		6,2	6,5	6,4	-	4,8	4,0	3,5
Ukrainiečiai		2,8	2,5	2,3	-	-	-	0,9
Kiti		1,0	1,0	1,5	5,2	3,3	3,7	4,0

*Kurios nors tautybės procentų nepateikimas vienais ar kitais metais reiškia tik tai, kad jai priklausantys asmenys įjungti į „Kitų“ tarpą.

Tolesnio Vilniaus gyventojų skaičiaus augimo galimybės yra beveik išsemtos, nes neoliberalinės Lietuvos ekonomikos ir politikos sukelta demografinė krizė, sunkesnė negu bet

kurioje kitoje postkomunistinėje valstybėje, yra pastovus veiksnys, kuriam galo nematyti. Šalia to, iš miesto po 1990 metų palaipsniui išvyko didelė dalis rusų bei rusakalbių ir beveik visi žydai. Lenkų dalis sumažėjo tik santykinai, nors jie praktiškai nepatenka į naująją sostinės „elitą“, nepaisant savos inteligentijos sluoksnio augimo.

Paradoksalu, jog po 1990 metų smarkiai sumažėjo lenkų kultūros sklaida Lietuvoje, pirmiausia Vilniuje, ir jos poveikis lietuvių visuomenei. Sovietiniais laikais, apytikriai nuo 6-ojo dešimtmečio pabaigos, susidomėjimas laisvai prenumeruojama ir parduodama lenkiška spauda, knygomis iš Vilniaus „Draugystės“ ir panašaus knygyno Kaune, Lenkijos radijo bei televizijos laidomis, įgijo niekada Lietuvoje neregėtą mastą. Atitinkamai inteligentijos, pirmiausia humanitarų, tarpe daugėjo asmenų skaitančių ir susikalbančių lenkiškai. Tas buvo būdinga taip pat Vilniaus universiteto humanitarinių specialybių studentams dar paskutiniajame XX amžiaus dešimtmetyje. Vienok, forsuotas anglų kalbos diegimas, kada ji tapo praktiškai vienintele užsienio kalba dėstoma vidurinėse bei aukštosiose mokyklose, padarė tai, kad XXI amžiuje lietuvių susidomėjimas lenkų kultūra ir kalbos žinojimas akivaizdžiai sumenko, nepaisant galimybės laisvai, be vizų keliauti į Lenkiją, plėsti gausių mokslinių ir ekonominių ryšių.